

УДК 343.71

НАУКОВА РОЗРОБЛЕНІСТЬ ПРОБЛЕМИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ ШАХРАЙСТВУ, ЩО ВЧИНЯЄТЬСЯ ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ

Капустник Наталія Геннадіївна,

здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ,

проспект Л. Ландау 27, м. Харків, Україна

e-mail: nzhdanova84@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-4030-4597>

Мета. Метою статті є визначення стану розробок оперативно-розшукової протидії шахрайства, що вчиняється організованими групами. **Методика.** Методика включає детальний комплексний аналіз та узагальнення наявного науково-теоретичного матеріалу із піднятої проблематики на основі якого робляться обґрунтовані світоглядні висновки та рекомендації щодо розкриття сутності досліджуваних понять. **Результати.** Проведений аналіз досліджень вчених-юристів присвячених проблематиці протидії шахрайствам різного роду, дозволяє стверджувати, що існує необхідність комплексного дослідження проблематики оперативно-розшукової протидії шахрайству, що вчиняється організованою злочинністю. **Наукова новизна.** Вперше визначено питання, які потребують наукових розробок, враховуючи проблеми практичної діяльності підрозділів Національної поліції під час протидії шахрайствам, що вчиняються організованими групами. **Практична значимість.** Аналізуючи наведене та співвідносячи із результатами аналізу емпіричного матеріалу визначено питання, які потребують подальших наукових розробок такі питання.

Ключові слова: наукова розробленість, оперативно-розшукова протидія, шахрайство, організована злочинність.

N. H. Kapustnyk

postgraduate of Kharkiv National University of Internal Affairs, L. Landau ave., 27, Kharkiv, Ukraine

e-mail: nzhdanova84@gmail.com

SCIENTIFIC DEVELOPMENT OF THE PROBLEM OF OPERATIONAL AND SUSTAINABLE COUNTERACTION IN THE CRIMINAL ORGANIZED MINE

Goal. The purpose of the article is to determine the state of development of operational and investigative counteraction to fraud committed by organized groups. **Method.** The methodology includes a detailed comprehensive analysis and synthesis of available scientific and theoretical material on the raised issues, on the basis of which grounded worldview conclusions and recommendations on the disclosure of the essence of the concepts under study are made. **Results** The analysis of researches of lawyers devoted to problems of counteraction to fraud of various kinds, allows to assert that there is a necessity of the complex research of problems of operative-search counteraction to the fraud committed by the organized crime. **Scientific novelty.** For the first time, identified issues requiring scientific development, taking into account the problems of practical activities of the units of the National Police in counteracting organized crime by fraudulent groups. **Practical significance.** Analyzing the above and correlating with the results of the analysis of the empirical material, the issues that need further scientific developments are identified.

Key words: scientific development, operational-search counteraction, fraud, organized crime.

Постановка проблеми. Історія розвитку державності свідчить, що окреслений процес завжди відбувався споріднено із проблемами врегулювання державною політикою недопущення порушення права на власність особи. Зокрема, сучасне законодавство проголошує, що: кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності; право приватної власності набувається в порядку, визначеному законом; ніхто не може бути протиправне позбавлений права власності; право приватної власності є непорушним та охороняється законом. Однак не можна сказати, що охорона даної сфери суспільних відносин знаходиться на належному рівні та тому останніми роками,

насамперед завдяки зусиллям певного кола політиків, юристів, інших наших співвітчизників питання захисту прав людини в Україні набуло загальносуспільного масштабу і політичного значення [1]. Особливого місця серед незаконних заволодінь власністю займають діяння, вчинені шляхом обману або зловживання довірою (шахрайство), які сьогодні притаманні всім сферам соціального життя нашої держави. Водночас, вказаний вид злочинності характеризується тим, що постійно модернізується і оновлюється по способам і характером злочинних дій. Зокрема, згідно статистики Державної судової адміністрації України в 2014 році судами першої інстанції було засуджено 3764 людини за шахрайство, а кожного наступного року на 15-20 % більше [4]. Зрозуміло, що реальна кількість випадків вчинення цього злочину, яке включає нерозкриті кримінальні правопорушення і випадки, коли жертва навіть не зверталася до поліції, в десятки разів більше. Винахідливість злочинців не знає кордонів і нові способи позбавити людину його грошей або майна виникають постійно. Шахраї діють на вулиці, в Інтернеті, по телефону і навіть приходять додому до жертви. Незважаючи на те, що законодавець намагається реагувати на нові явища і вживати заходів, спрямовані на боротьбу з подібними діяннями, але на сьогоднішній день актуальність протидії справжньому діянню аніскільки не зменшилася, а навпаки, тільки збільшилось. В результаті вчинення шахрайств збиток зазнають не тільки приватні особи, але в цілому економіка нашої держави. Водночас, сьогодні немає єдиної позиції щодо різних аспектів оперативно-розшукової протидії шахрайствам, що вчиняються організованими злочинними групами. Враховуючи вказане існує доцільність розгляду питання наукової розробки окресленого питання та визначення проблемних аспектів що потребують подальших наукових розробок.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Взагалі питання визначення оперативно-розшукової характеристики злочинів на протязі багатьох років перебуває в полі зору науковців. В той же час, питання щодо виокремлення оперативно-розшукової характеристики шахрайства також було досліджено в роботах Г.М. Анісімова, Ю.М. Антоняна, В.В. Вандишева, В.Я. Гайдая, С.М. Гусарова, С.В. Головкина, В. О. Глушкова, О.М. Джузи, А.П. Закалюка, В. П. Ємельянова, М.В. Кари, П.М. Коваленка, О.М. Литвинова, П.С. Матишевського, Г.О. Мендельсона, В.Р. Мойсика, Б.С. Никифорова, Т.А. Пазинич, М.І. Панова, А.О. Пинаєва, Я.В. Стрелюка, В. Б. Харченко, І.Я. Фойницького та інші. Однак, не зменшуючи значний вклад поємових вчених в розвиток юридичної науки та процесу протидії злочинності, особливості оперативно-розшукової протидії шахрайства, що вчиняється організованими групами на сьогодні залишилось не достатньо дослідженим.

Постановка завдання. Метою статті є визначення стану розробок оперативно-розшукової протидії шахрайства, що вчиняється організованими групами

Виклад основного матеріалу дослідження. В теорії оперативно-розшукової діяльності існують декілька підходів до визначення стану наукової розробки проблематики. Однак, на нашу думку, найбільш доцільним є розгляд в залежності від ступеню дослідження предмета основного питання.

Так, наприклад, обрана нами проблематика досліджувалась в контексті:

- 1) вивчення питання пов'язаних із протидії шахрайства взагалі;
- 2) вивченню питань пов'язаних їх протидією організованих злочинності.

Враховуючи вказане розглянемо наукові праці представників кожної із перелічених умовних груп, визначимо основні доробки та сучасні проблемні питання, що залишились поза увагою фахівців-юристів.

Наприклад, питання протидії шахрайству були предметом таких робіт як Є.В. Бондаренка («Запобігання шахрайству у сфері страхування оперативними підрозділами»), О.І. Кривенка («Оперативно-розшукова протидія шахрайствам через мережу Інтернет»), Х.М. Михайлова («Основи виявлення та розслідування шахрайства, учиненого групою осіб у сфері інвестування будівництва»), А.А. Сандрачука («Основи виявлення та розслідування шахрайства з об'єктами нерухомості, що перебувають у приватній власності»), Я.В. Стрелюка («Оперативно-розшукова протидія шахрайствам підрозділами карного розшуку ОВС України»), М.В. Яцкова («Виявлення та розслідування шахрайств із використанням «фінансових пірамід»), В.В. Яцковина («Подолання

протидії розслідуванню шахрайств») та ін. Однак, аналізуючи положення вказаних наукових праць можна дійти висновку, що для нашої проблематики становлять інтерес виключно:

1) кандидатська дисертація О.І. Кривенка («Оперативно-розшукова протидія шахрайствам через мережу Інтернет»), до здобутків якої слід віднести визначення те, що автором визначені організаційно-тактичні особливості протидії шахрайствам через мережу Інтернет та охарактеризовано оперативно-розшукову характеристика вказаних злочинів, перспективні шляхи вдосконалення законодавства з окресленого питання [1, с. 3];

2) кандидатська дисертація Я.В. Стрелюка («Оперативно-розшукова протидія шахрайствам підрозділами карного розшуку ОВС України»), до здобутків якої слід віднести наступне: сформульовано авторське визначення поняття «інформаційно-аналітичне забезпечення оперативно-розшукової протидії підрозділами карного розшуку шахрайствам», під яким запропоновано розуміти діяльність, направлену на безперервний збір, узагальнення, аналіз, оцінку та систематизацію інформації, що може бути використана з метою виявлення, попередження та оперативно-розшукового забезпечення досудового розслідування кримінального провадження даного виду злочинів; охарактеризовано тактичні особливості здійснення оперативно-розшукових заходів підрозділами карного розшуку ОВС України під час протидії шахрайствам, які полягають у наступному: 1) переважне отримання первинної оперативно-розшукової інформації за допомогою оперативно-технічних та агентурно-оперативних заходів; 2) проведення оперативної установки за місцем його роботи чи проживання об'єкта контролю перед проведенням оперативно-технічних заходів; 3) проведення оперативних комбінацій з метою підтвердження легенди та створення сприятливих умов для проведення оперативно-розшукових заходів; досліджено особливості тактики проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій підрозділами карного розшуку ОВС України під час досудового розслідування шахрайства, серед яких виділено такі: а) отримання оперативним шляхом повних характеризуючих даних осіб, щодо яких проводяться слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії; б) створення належних умов, для підготовки та безпосереднього проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій; в) забезпечення належного рівня конспірації та недопущення фактів розголошення даних щодо форм, засобів, заходів та сил, які застосовуються під час здійснення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій; 4) використання під час проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, окрім оперативно-розшукових можливостей, криміналістичних прийомів та техніки [4, с.4].

Вказане пов'язано з тим, що саме вказані наукові праці були проведені в сфері оперативно-розшукової діяльності, та хоча саме протидія шахрайства, що вчиняються організованими групами не була предметом дослідження, однак доволі детально були досліджені організаційно-тактичні аспекти оперативно-розшукової протидії.

В той же час в теорії оперативно-розшукової діяльності, окремої уваги було приділено питанням протидії організованій злочинності в роботах різних ступенів наукової розробки.

Зокрема вітчизняними вченими проблематика протидії окресленому виду злочинності найшла своє відображення в докторських дисертаціях: на рівні докторських дисертацій, зокрема в дослідженнях:

- В.Л. Грохольського на тему: «Управління діяльністю спеціальних підрозділів МВС України по боротьбі з організованою злочинністю»;

- М.В. Корнієнка на тему: «Сучасні правові та організаційні засади протидії спеціалізованих підрозділів ОВС організованій злочинності»;

- В.В. Топчія на тему: «Теоретичні та практичні засади взаємодії органів досудового розслідування з оперативними підрозділами в розкритті та розслідуванні злочинів»;

- В.Ф. Ущатовського «Протидія організованій злочинності: теоретичні та соціально-правові проблеми».

Однак проблематика протидії шахрайствам, що вчиняються організованими групами на жаль не була основним предметом їх досліджень, а досліджувались лише окремі такої діяльності в контексті вивчення основного питання. Аналогічного висновку слід дійти аналізуючи наукові праці на рівні кандидатських дисертацій в дослідженнях (кандидатські дисертації Ю.В. Абакумової

на тему: «Кримінальна відповідальність особи за вчинення злочину при виконанні спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації»; А.А.Вознюка на тему: «Спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності учасників організованих груп та злочинних організацій»; В.Д. Гвоздецького на тему: «Організована злочинність як об'єкт соціально-філософського аналізу»; М.К.Гнетнева на тему: «Кримінальна відповідальність за сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності»; В.Ю. Журавльова на тему: «Інформаційне забезпечення оперативно-розшукової діяльності спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю»; А.Ф. Іскендерова на тему: «Організаційно-тактичні основи використання засобів масової інформації при виявленні та розслідуванні організованої злочинної діяльності»; В.Т. Контемирова на тему: «Криминалистическая характеристика групп в сфере организованной преступности»; А.В.Коваленка на тему: «Правові та організаційно-тактичні основи застосування оперативно-технічних засобів підрозділами по боротьбі з організованою злочинністю»; Б.В.Лизогуба на тему: «Організовані злочинні угруповання: класифікація та заходи протидії»; В.І. Литвиненка на тему: «Правові та організаційно-тактичні основи боротьби з організованою злочинністю»; В.В.Ноніка на тему: «Організаційно-тактичні засади протидії організований злочинній діяльності на регіональному рівні» О.О. Толкаченка на тему: «Тактика виявлення організаторів злочинних груп»; В.А.Ситника на тему: «Організаційно-тактичні засади підготовки та проведення спеціальних операцій органами внутрішніх справ у боротьбі з організованою злочинністю»; Б.В. Щура на тему: «Тактика усунення протидії розслідуванню злочинів, що вчиняються організованими злочинними групами» та ін.), які хоча й були проведені в різних галузях юридичної науки, однак досліджуване нами питання вивчають лише фрагментарно в контексті вивчення таких аспектів як:

- 1) організаційно-правові засади протидії організований злочинності;
- 2) тактичні особливості виявлення та попередження злочинів, що вчиняються організованою злочинністю;
- 3) тактика отримання первинної оперативно-розшукової інформації про злочини, що вчиняються організованою злочинністю;
- 4) інформаційно-аналітичне забезпечення процесу протидії організований злочинності;
- 5) використання негласних позаштатних працівників в процесі протидії організований злочинності та багато інших.

Проаналізовану сучасну фахову літературу. Вперше визначено питання, які потребують наукових розробок, враховуючи проблеми практичної діяльності підрозділів Національної поліції під час протидії шахрайства, що вчиняються організованими групами

Отже, аналізуючи наведене та співвідносячи із результатами аналізу емпіричного матеріалу можна дійти висновку, що сьогодні потребують подальших наукових розробок такі питання:

- перспективні напрямки правового регулювання оперативно-розшукової протидії шахрайству, що вчиняється організованою злочинністю;
- шляхи оптимізації організації забезпечення оперативно-розшукової протидії шахрайству, що вчиняється організованою злочинністю;
- особливості тактики оперативно-розшукової протидії шахрайству, що вчиняється організованою злочинністю;
- тактичні особливості залучення негласних позаштатних працівників оперативно-розшукової протидії шахрайству, що вчиняється організованою злочинністю.

Висновки. Проведений аналіз досліджень вчених-юристів присвячених проблематиці протидії шахрайства різного роду, дозволяє стверджувати, що існує необхідність комплексного дослідження проблематики оперативно-розшукової протидії шахрайству, що вчиняється організованою злочинністю.

Список використаних джерел

1. Кривенка О.І. «Оперативно-розшукова протидія шахрайствам через мережу Інтернет» : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес, криміналістика, судово-медична експертиза, оперативно-розшукова діяльність». Х., 2018. 20 с.
2. Конституція України: Офіційний текст. Коментар законодавства України про права та свободи людини і громадянина. URL : http://www.uapravo.com/hro/text.php?lan=ukr&id=5346&id_book=5291&id_parent=5349 (дата звернення: 06.12.2018)
3. Мошенничество в Законодательстве Украины. URL : <http://www.pozov.com.ua/posts/moshennichestvo.html> (дата звернення: 06.12.2018).
4. Стрелюка Я.В. «Оперативно-розшукова протидія шахрайствам підрозділами карного розшуку ОВС України» : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес, криміналістика, судово-медична експертиза, оперативно-розшукова діяльність». Х., 2015. 20 с.

References

1. Kryvenka O.I. «Operatyvno-rozshukova protydiya shakhraystvam cherez merezhu Internet» : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. yuryd. nauk : spets. 12.00.09 «Kryminal'nyy protses, kryminalistyka, sudovo-medychna ekspertyza, operatyvno-rozshukova diyal'nist'». KH., 2018. 20 s.
2. Konstytutsiya Ukrayiny: Ofitsiynyy tekst. Komentar zakonodavstva Ukrayiny pro prava ta svobody lyudyny i hromadyanyna. URL : http://www.uapravo.com/hro/text.php?lan=ukr&id=5346&id_book=5291&id_parent=5349 (data zvernennya: 06.12.2018)
3. Moshennychestvo v Zakonodatel'stve Ukrainy. URL : <http://www.pozov.com.ua/posts/moshennichestvo.html> (data zvernennya: 06.12.2018).
4. Strelyuka YA.V. «Operatyvno-rozshukova protydiya shakhraystvam pidrozdilamy karnoho rozshuku OVS Ukrayiny» : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. yuryd. nauk : spets. 12.00.09 «Kryminal'nyy protses, kryminalistyka, sudovo-medychna ekspertyza, operatyvno-rozshukova diyal'nist'». KH., 2015. 20 s.

Надійшла до редакції 10 грудня 2018 р.

